

WYSTAWY PRZEMYSŁOWO – ROLNICZE W PLESZEWIE W OKRESIE ZABORÓW ORAZ II RZECZPOSPOLITEJ

Na skutek okoliczności drugiego rozbioru w 1793 roku Wielkopolska znalazła się na 125 lat pod panowaniem pruskim. W ciągu tego czasookresu, który objął kilka pokoleń, społeczeństwo zmuszone zostało do tego, aby dostosować się do zmienionych warunków politycznych i wzrastających utrudnień gospodarczych, przeciwstawiać się germanizacji, zachować substancję narodową, utrzymać poziom życia, a w sprzyjających okolicznościach podjąć walkę zbrojną, tocząc w międzyczasie walkę ekonomiczną.

Pleszew – miasto prywatne do roku 1816, podobnie jak i inne miasta tej wielkości nie posiadał większego przemysłu i handlu. Był miastem rolniczym, z czasem przekształconym w miasto rzemieślników, o wysokiej wydajności produkcyjnej z hektara w porównaniu do innych regionów historycznych Polski. Na początku XIX wieku w Pleszewie były 3 polskie firmy handlowe, kilkudziesięciu rękodzielników, pracujących od jarmarku do jarmarku. Brak było prawdziwego przemysłowca. Stan rzemiosła w Pleszewie nie odbiegał od ogólnego obrazu rzemiosła wielkopolskiego. Możliwości rozwoju produkcji rzemieślniczej zwiększyły się w Pleszewie wraz z przyjęciem funkcji miasta powiatowego po 1817 roku i wzrostem liczby mieszkańców. W 1858 roku w granicach ówczesnego powiatu pleszewskiego istniało ponad 560 zakładów rzemieślniczych na 60 tysięcy mieszkańców. Najwięcej było zakładów szewskich (263) i krawców (103). W kolejnych latach liczby te się zmniejszały. Niektóre zakłady, chociaż swój początek wzięły od warsztatów rzemieślniczych, z biegiem lat zwiększały zatrudnienie i produkcję, przekształcając się w zakłady przemysłowe.

Postępujące przemiany po roku 1870 w światowej gospodarce, rewolucja przemysłowa, a wreszcie samouświadomienie społeczeństwa, że dotychczasowymi systemami i metodami pracy nie są w stanie konkurować z nowoczesnymi metodami handlu i produkcji wdrażanymi w Europie w II połowie XIX wieku spowodowały ciąg zdarzeń, które między innymi zapoczątkowały organizowanie wystaw przemysłowo – rolniczych i innych działań społeczno – narodowościowo – patriotycznych. Dotąd bowiem w pełnym tego słowa znaczeniu handel i przemysł był prawie nieznanymi. Dopiero po ostatniej walce o wolność w 1863 roku, społeczność polska zaczęła nabierać przekonania, że nie tędy droga do odrodzenia narodowego i odzyskania tego, co stracono w wyniku rozbiorów Polski.

Po 1871 roku przemysł i handel w Pleszewie wkroczył na drogę nowoczesnej walki ekonomicznej, która została przez zaborców narzucona, a którą to podjęto z dobrym i przede wszystkim efektywnym skutkiem. O postępie i rozwoju pleszewskiego przemysłu i handlu przekonać się można analizując zorganizowane w Pleszewie wystawy przemysłowe, przemysłowo – rolnicze i inne. Były one jedną z dróg do odrodzenia wolnej ojczyzny poprzez

siłę gospodarczą, a co za tym idzie silne i zwarte społeczeństwo, potrafiące wspólnie działać i organizować, a w efekcie końcowym walczyć o swoją narodowość.

Wystawy przemysłowe w Pleszewie, które zaczęto organizować na początku drugiej połowy XIX w. miały swój pierwowzór w wystawach organizowanych w Poznaniu. Pierwszą taką była polska „Wystawa płodów narodowego przemysłu” zainicjowana przez Tytusa Działyńskiego w dniach od 16 czerwca do 8 lipca 1850 roku. Łączono w nich ofertę sprzedaży pokazywanych przedmiotów z przeglądem osiągnięć polskich i niemieckich przedsiębiorstw tej gałęzi gospodarki.

W publikacji z 1899 roku pt: „O potrzebie urządzania wystaw przemysłowych” autorstwa J. Kużaja, prezesa Towarzystwa Przemysłowego w Poznaniu, czytamy:

„Towarzystwo Przemysłowe w Poznaniu uchwała na zebraniu z dnia 15 listopada 1899 następujące rezolucje (...):

Jednym z najważniejszych a mało u nas wyzyskiwanych środków podniesienia przemysłu jest zwiedzanie, obesłanie i urządzanie wystaw przemysłowych.

Gdzieby urządzenie wystawy obejmującej wszystkie działy przemysłu natrafiło na trudności, należy urządzać kolejno wystawy poszczególnych pokrewnych gałęzi przemysłu.

W pierwszej linii należy urządzać wystawy przemysłowe w miejscowościach, posiadających dobre połączenia kolejowe.

Odrębnie od wystaw okazów firm przemysłowych należy urządzać wystawy robót terminatorów. Z wystawami przemysłowymi zaleca się łączyć wystawy modeli i rysunków z dziedziny przemysłu. Urządzanie wystaw przemysłowych winny wziąć w rękę Towarzystwa Przemysłowe.”

Pierwsze wzmianki o organizowaniu wystaw przemysłowych w Pleszewie pojawiają się w 1862 roku. W zbiorach pleszewskiego Muzeum Regionalnego znajdują się dwa dokumenty mówiące o wystawie płodów przemysłowych. Pierwszy dokument to wezwanie Komitetu Wystawy z 11 września 1862 roku do przyozdobienia przez mieszkańców swoich domów na dzień otwarcia wystawy i ich nocne oświetlenie. Drugi dokument to program koncertu orkiestry wojskowej z 4 Poznańskiej Kompanii Piechoty pod kierownictwem Mullera na dzień 19 września 1862 roku. W skład Komitetu Wystawy wchodził: Gregorovius, Hausleulner, Haulzinger, S.Karmiński, Le Viseur, dr Lissner, Reiche, Ruedenburg, Sommer, Vorwerk.

Druga pleszewska „Wystawa Przemysłowo – Rolnicza” odbyła się w 1868 roku. Niestety nie zachowały się do naszych czasów żadne szczegółowe informacje o tej wystawie. Wiemy tylko, że Prezesem był Konstanty Miłkowski z Macewa, kasjerem zaś Władysław Radoński z Żegocina. Informacje o niej podaje rocznik Towarzystwa Rolniczego powiatów pleszewskiego i odolanowskiego na rok 1870 oraz wspomina o niej ks. Franciszek Kryszak w publikacji z okazji wystawy przemysłowej w 1938 roku. Znajdujemy również informacje w dokumentach Towarzystwa Przemysłowców w Pleszewie o organizowanych tzw. Wystawach Gwiazdkowych. Wzmianki o nich są bardzo skąpe i jedynie z informacji o ich częstotliwości występowania możemy domniemywać, iż nie były to wystawy ogólnokrajowe, ale zapewne o zasięgu co najwyżej gminnym, może powiatowym. Odbywały się one w latach 1879, 1881, 1883, 1887 i 1895. Wystawa gwiazdkowa w dniach 20 – 22 grudnia 1879 roku ściągnęła rzesze zwiedzających, które miały przyjemność podziwiać 3 wystawców.

Kolejną była „Wystawa przemysłowa i pszczelnicza” trwająca od 4 do 8 października 1884 roku. Informacje o tej wystawie w postaci broszurki wydanej nakładem J. Joachima ze

spisem wystawców znajdują się w zbiorach pleszewskiego muzeum. Brak tutaj zaznaczenia o tym, kto wystawę zorganizował i gdzie się ona odbywała. O zakresie wystawienniczym tej ekspozycji możemy wnioskować z jej nazwy. Ekspozycja zgromadziła 129 wystawców, w dwóch głównych działach (115 przemysłowców i 14 pszczelarzy). Z Pleszewa wystawiali się Bachorski Jan – mistrz szewski; Foltynowicz P. – fabryka maszyn, bryczek, wozów i narzędzi rolniczych; Kosmowski – ogrodnik; Kolbe – bednarz; Michałowicz Julian – mistrz szewski; Peltz – introligator; Szpetkowski Alex – malarz i dekorator; Strumpf Wawrzyniec – stelmach; Zboralski L. I Sp. – skład żelaza, jako przedstawiciele przemysłu oraz: Kulesiewicz Konstanty, Krajewski Antoni, Pawlak Antoni, Kostrzewski Jan, Malesiński Wojciech, Drożdżyński Stanisław jako grupa pszczelarzy.

Następna wystawa miała miejsce w dniach od 15 sierpnia do 8 września 1912 roku. Była to prezentacja przemysłowa. Na czele jej organizacji stanął Zarząd z Sewerynem Samulskim jako prezesem, Franciszkiem Gdczykiem jako skarbnikiem i Stanisławem Mockiem z funkcją sekretarza. Ponadto ukonstytuowało się dziewięćosobowe Prezydium i dziewiętnastoosobowy Komitet Wystawy. Do ekspozycji wydany został nakładem Komitetu Wystawy „Przewodnik po Wystawie Przemysłowej w Pleszewie” szczegółowo przedstawiający branżę i wystawców, którzy brali udział w wystawie. Ponadto autorzy przewodnika zamieścili kilka artykułów na temat historii Pleszewa, Jarocina, Nowego Miasta, Mieszkowa, Żerkowa, Borku, Dobrzycy, Jaraczewa, Koźmina, Kobylina i Krotoszyna. Na kolejnych stronach możemy przeczytać o Związku Towarzystw Przemysłowych, o historii Towarzystwa Przemysłowego w Pleszewie i w Jarocinie, o rozwoju handlu i przemysłu polskiego w Pleszewie oraz o Związku Fabrykantów na Rzeszę Niemiecką. W przewodniku umieszczono również informacje dotyczące programu wystawy, programu zjazdów okręgowych Towarzystw Przemysłowych, Sokołów itp., planu wystawy, wykaz hoteli i kawiarni, rozkład jazdy pociągów, alfabetyczny spis wystawców oraz spis według grup. W zakończeniu umieszczono ogłoszenia i reklamy. W wystawie wzięło udział 145 wystawców w 12 działach specjalistycznych. Firmy przedstawiające się pochodziły z terenu całego zaboru pruskiego. Można było zobaczyć wystawców z Poznania, ze Starogardu, Zabrze, Bytomia, Bydgoszczy, Inowrocławia, Brodnicy, Grudziądza, Mińska Mazowieckiego, Torunia czy wreszcie z Pleszewa i miast najbliższej położonych jak Ostrów, Krotoszyn czy Jarocin. Z firm pleszewskich możemy tu wymienić takie jak: Cichocki M. - destylacja i fabryka likworów; Gajewski Michał – mistrz koszykarski; Jezierski W. i Sp. – fabryka maszyn; Ligęziński Feliks – mistrz blacharski i dekarSKI; Magnuszewski Jan – mistrz szewski; Nowicki Konrad – fabryka wozów i pojazdów; Radomski Bolesław – zakład ogrodniczy; Rebelka Waclaw – przedsiębiorca melioracyjny; Samulska A. - handel kwiatów, zabawek, księgarnia; Sobczyński Józef – mistrz kotlarski i inni.

Rok 1925 to kolejna wystawa, tym razem rolniczo-przemysłowa, zorganizowana już w wolnej i odrodzonej ojczyźnie. Wystawa Rolniczo – Przemysłowa w Pleszewie od 15 sierpnia do 19 sierpnia 1925 roku zgromadziła 104 wystawców z całej Polski. Z tej okazji tradycyjnie został wydany przewodnik po wystawie, zawierający między innymi spis wystawców, ogłoszenia reklamowe oraz kilka artykułów autorstwa ks. K. Niesiołowskiego, Jana Bendlewicza i Anny Suchockiej. W skład Zarządu Wystawy weszli: Władysław Radomski – prezes, Artur Szenic – wiceprezes, Jan Bendlewicz – sekretarz, Leon Bykowski – zast. sekretarza, Franciszek Jankowski – skarbnik. Ponadto ukonstytuował się Komitet Wykonawczy w liczbie 28 członków i Komitet Honorowy liczący 25 osób w składzie, w którym znajdujemy między innymi:

ks. K. Niesiołowski, senatora Władysława Grabskiego, prezesa Seweryna Samulskiego, dowódcę 70 pp płk. Eugeniusza Godziejewskiego, Teofilę Chłapowską, burmistrza Franciszka Nowackiego, starostę Władysława Kutznera czy radcę Artura Szenica. Wystawa roku 1925 zgromadziła wśród pleszewskich wystawców między innymi: A. Szenic – trzoda; Misiak – meble; F. Jaworski – ubrania; St. Karczewski – kilimy; St. Drażewski – obuwie; K. Nowicki – wózki dziecięce; A. Malinowski – wyroby cukiernicze; M. Wysocki – maszyny młyńskie; S. Samulski i Sp. – maszyny stolarskie; M. Janiak – wyroby drzewne; W. i St. Radomscy – konserwy.

Ostatnia z pleszewskich wystaw przemysłowych odbyła się w 1938 roku. Wystawa Przemysłowo - Rolnicza w Pleszewie od 14 do 21 sierpnia 1938 roku zorganizowana na rok przed wybuchem II wojny światowej ukazuje stan rozwoju Polski na przykładzie małego miasta. Wystawa dokumentując stan istniejący pleszewskiego organizmu gospodarczego pozwoliła na ukazanie dróg i kierunków dalszej pracy i rozwoju oraz potwierdziła celowość organizowania takich wystaw. Na jej czele stanął Burmistrz Stanisław Jaworski, zaś w Zarządzie znaleźli się jako wiceprezysi: dr Jan Białasik, budowniczy Antoni Janiak, inż. Bronisław Samulski, Stanisław Kończak – sekretarz, dyr. Waław Białęski – skarbnik. Ponadto wybrano czterech członków zarządu: ks. K. Niesiołowski, adwokata Witolda Kopczyńskiego, budowniczego Ignacego Piątkowskiego i Konrada Nowickiego. Powołano do życia 11 sekcji, które już szczegółowo zajmowały się organizowaniem i przebiegiem wystawy w ramach swoich kompetencji i zakresu obowiązków. Na wystawie zorganizowano 13 działów specjalistycznych oraz jeden dział tzw. społeczny, w którym znalazły się takie organizacje i stowarzyszenia jak: Katolickie Stowarzyszenie Mężów, Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, Towarzystwo Czytelni dla Kobiet, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej, Katolickie Towarzystwo Robotników, Katolickie Koło Abstynentów Robotników, Trzeci zakon św. Franciszka, Wydział Parafialny „Caritas”, Stowarzyszenie Pań Miłosierdzia, Towarzystwo Czytelni Ludowych, Harcerstwo, Katolicki Dom Sierot, Szkoła Gospodarcza przy Zakładzie św. Józefa Sióstr Służebniczek, Ogród Dzieciątka Jezus. Z wystawców należałoby tu wymienić: Cieślak Ludwik – warsztat mechaniczno-ślusarski; Cech Kowalski – części powozowe i maszyny rolnicze; Konieczna Joanna – skóry i przybory szewskie i rymarskie; Biernat Franciszek – obuwie; Nutt Józef – ubrania; Goliński Leon – Fabryka Mebli i Trumien; Misiak M. – Fabryka Mebli Stylowych; Dąbkiewicz Edmund – lustra i obrazy; Lonc Zbigniew – Zakład Sztukatorsko – Rzeźbiarski; Radomska I. – Fabryka Konserw Owocowych; Świerkowski K. – Wielkopolska Fabryka Wyrobów Papierowych; Sieradzki Kazimierz – Zakłady Graficzne; Sobczyński Edward – Wytwórnia Aparatów Miedzianych; Szpunt Jan – kadzie; Brodnicki Edward – artykuły elektryczne i radiotechniczne; Tuczyński Tadeusz – malarstwo; Tuczyński Franciszek – psy; Wieczorkiewicz Edward – ule puste i z pszczołami. W „Przewodniku po wystawie” znalazł się artykuł ks. Franciszka Kryszaka pt. „Zarys historii Pleszewa”, który później już w poszerzonym stanie został wydany w edycji książkowej. Stefan Wojcieszak opisał natomiast Gołuchów, w krótkim rysie historycznym z uwzględnieniem ciekawostek i atrakcji turystycznych tej miejscowości. Przewodnik zawiera również program wystawy i imprez towarzyszących, z którego możemy przeczytać o takich wydarzeniach towarzyszących wystawie jak: pokazy koni, wyścigi motocyklowe na stadionie sportowym, zawody śpiewacze czy wycieczki autobusowe do Gołuchowa. W trakcie pokazów każdego dnia przed i po południu odbywał się w ogrodzie miejskim występ orkiestry wojskowej a wieczorem dancing. Terenami

wystawowymi pleszewskich wystaw przemysłowo – rolniczych w XIX i XX wieku były dwa miejsca. Pierwszym był teren dzisiejszego parku miejskiego z terenami przyległymi, obecnie są to tereny Straży Pożarnej, Urzędu Skarbowego, częściowo Spomaszu. Drugim punktem były okolice ulicy Lenartowickiej (obecnie ks. Niesiołowskiego) i Chockiej (obecnie Kilińskiego), naprzeciw Domu Parafialnego. Oczywiście należy tu podkreślić, iż oprócz punktów centralnych wystaw organizowano całą masę imprez towarzyszących, które faktycznie absorbowały wszelkie miejsca i instytucje do tego predystynowane w całym powiecie pleszewskim.

Dwie ostatnie wystawy z roku 1925 i wcześniej wspomniana z 1938 roku przedsięwzięcia podjęte już w odrodzonej ojczyźnie, o innym nastawieniu i pod innymi hasłami organizowane. Jednakże idea przewodnia została utrzymana i możemy zaryzykować stwierdzenie, że po dziś dzień wystawy jak byśmy ich nie nazwali organizuje się głównie w celu znalezienia nabywcy na swój towar lub produkt, a najważniejsze jest to aby był to: „mój, Twój, nasz produkt”.

Bibliografia:

Dzieje Pleszewa, pod red. M. Drozdowskiego, Kalisz 1989.

Kużaj J., O potrzebie urządzania wystaw przemysłowych, Poznań 1899.

Łuczak Cz., Dzieje gospodarcze Wielkopolski w okresie zaborów (1815 - 1918), Poznań 2001.

Piasecki J., Dzieje Rzemiosła Pleszewskiego, Pleszew 1993.

Przewodnik po Wystawie Przemysłowej w Pleszewie, Pleszew 1912.

Wystawa Rolniczo Przemysłowa w Pleszewie, Poznań 1925.

Wystawa Przemysłowo Rolnicza, Pleszew 1938.

Komitet Wystawy Przemysłowej z roku 1912. Od lewej siedzą: Ks. proboszcz K. Niesiołowski, Fr. Basiński, S. Mocek, Ks. Dziekan Podlewski, Fr. Gdeczyk, S. Samulski, S. Bendlewicz, T. Jachowski. W środkowym rzędzie stoją od lewej: A. Noskowicz, Ks. proboszcz Donal, J. Matuszewski, S. Szymański, K. Nowicki, W. Zenker, B. Durzewski. W trzecim rzędzie od lewej stoją: W. Jezierski, M. Domagalski, W. Radomski, P. Witkowski.